

Analysis of Teacher Leadership Studies: A Content Analysis Study*

Didem KOŞAR

Hacettepe University, Ankara-TURKEY

Emre ER

Gazi University, Ankara-TURKEY

Ali Çağatay KILINÇ

Karabuk University, Karabuk-TURKEY

Serkan KOŞAR

Gazi University, Ankara-TURKEY

Article History

Submitted: 05.31.2017

Accepted: 11.20.2017

Published Online: 12.03.2017

Keywords

Teacher Leadership
Descriptive Content Analysis
Categorical Analysis

Abstract

Purpose: The purpose of this study was to analyze the studies conducted from 2000 to 2016 from a holistic point of view, to determine the research tendency in teacher leadership studies and to detect the differences and similarities of teacher leadership studies.

Design & Methodology: The populations of the study conducted through descriptive content analysis as one of the content analysis forms and categorical analysis techniques were studies that were indexed about teacher leadership in Council of Higher Education Thesis Center, TUBITAK ULAKBIM Social and Human Sciences Database, Google Scholar, ERIC and EBSCOhost. The sample of the study described through purposeful sampling method consisted of 50 studies (19 thesis - 31 articles) that were conducted in Turkey from 2000 to 2016 and were open to access. The data of the study were gathered through *The Form for Analyzing Studies on Teacher Leadership*.

Findings: The results of the study revealed that the national studies on teacher leadership were conducted mainly between the years 2012 and 2016 and that most of the teacher leadership studies were single-authored and conducted in İstanbul, Mediterranean Region and West Anatolia. The results also mirrored that most of the studies on teacher leadership were articles and conducted in primary education level. Majority of the studies examined demographic variables as independent variables, were designed in quantitative research method, used surveys to gather data and simple random sampling method to choose the participants and descriptive analyses to analyze the data.

Implications & Suggestions: Results of the current study revealed that studies conducted on teacher leadership focused heavily on examining demographic variables as independent variables and designed in quantitative research method in which surveys were used to gather data and simple random sampling method was used to choose the participants and descriptive analyses were used to analyze the data. Therefore, it may be suggested that further studies are required to examine the relationship between teacher leadership and different variables related to organizational behavior.

Öğretmen Liderliğine İlişkin Yapılan Çalışmaların İncelenmesi: Bir İçerik Analizi Çalışması*

Didem KOŞAR

Hacettepe Üniversitesi, Ankara-TÜRKİYE

Emre ER

Gazi Üniversitesi, Ankara-TÜRKİYE

Ali Çağatay KILINÇ

Karabük Üniversitesi, Karabük-TÜRKİYE

Serkan KOŞAR

Gazi Üniversitesi, Ankara-TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 31.05.2017

Kabul: 20.11.2017

Online Yayın:03.12.2017

Anahtar Sözcükler

Öğretmen Liderliği
Betimsel İçerik Analizi
Kategorik Çözümleme

Öz

Amaç: Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de 2000-2016 yılları arasında öğretmen liderliği konusunda yapılan çalışmaların kapsamlı ve bütüncül bir şekilde analiz edilmesi, öğretmen liderliği alanındaki eğilimin belirlenmesi ve öğretmen liderliği konusunda yapılmış olan çalışmaların benzerlik ve farklılıklarının ortaya konmasıdır.

Yöntem: İçerik analizi türlerinden betimsel içerik analizi yöntemi ve kategorik çözümleme tekniği kullanılarak yürütülen mevcut çalışmanın evrenini YÖK Ulusal Tez Merkezi, TÜBİTAK ULAKBİM Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı, Google Akademik, ERIC ve EBSCOhost veri tabanlarında dizinlenen öğretmen liderliğiyle ilgili çalışmalar oluşturmaktadır. Amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak belirlenen araştırmanın örneklemini, 2000-2016 yılları arasında Türkiye’de yapılan ve erişime açık olan toplam 50 (19 tez - 31 makale) çalışma oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri araştırma grubu tarafından geliştirilen *Öğretmen Liderliğine İlişkin Yapılan Çalışmaları İnceleme Formu* aracılığıyla toplanmıştır.

Bulgular: Araştırma sonuçları, öğretmen liderliği ile ilgili ulusal çalışmaların daha çok 2012-2016 tarihleri arasında gerçekleştirildiğini, üretilen çalışmaların daha çok tek yazarlı olduğunu, çalışmaların en çok İstanbul, Akdeniz ve Batı Anadolu’da yürütüldüğünü, yapılan çalışmaların yarısından fazlasını makalelerin oluşturduğunu, çalışmaların çoğunluğunun ilköğretim kurumunda gerçekleştirildiğini, öğretmen liderliği konusunda yapılan çalışmalarda çoğunlukla demografik değişkenlerin bağımsız değişken olarak çalışıldığını, çalışmaların çoğunlukla nicel yöntemlerle yapıldığını, yapılan çalışmaların yarısından fazlasında veri toplama aracı olarak anketin kullanıldığını, örneklemelerin genelde basit seçkisiz örnekleme yöntemiyle belirlendiğini ve analiz yöntemi olarak çoğunlukla betimsel istatistiklerin kullanıldığını göstermektedir.

Sonuçlar ve Öneriler: Araştırma sonuçları öğretmen liderliğine yönelik yapılan çalışmaların daha çok demografik değişkenleri bağımsız değişken olarak alan, nicel araştırma yönteminin, veri toplama aracı olarak anketlerin, örnekleme yöntemi olarak basit seçkisiz örnekleme yönteminin ve verileri analiz etmek için betimsel istatistiklerin kullanıldığı çalışmalar olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, öğretmen liderliği ile örgütsel davranışa ilişkin farklı değişkenlerin ilişkisini inceleyen araştırmaların yapılmasının gerekli olduğu söylenebilir.

DOI: 10.29129/inujgse.317712

*Bu çalışma, 20-23 Nisan 2017 tarihleri arasında düzenlenen “26. Uluslararası Eğitim Bilimleri Kongresi (ICES-UEBK 2017)”nde sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş halidir.

GİRİŞ

İnsanlar günümüzde değişen ve çeşitlenen ihtiyaçlarını karşılayabilmek, yaşamlarını idame ettirebilmek ve potansiyellerini kullanabilmek için çeşitli örgütler içerisinde yer almaktadırlar. İnsanların görev yaptığı, üyesi olduğu her örgütün de bir yönetim biçimi ve farklı özelliklere sahip yönetici ve çalışanları bulunmaktadır. Hızlı değişimin yaşandığı çağımızda, tüm örgütlerin diğer kurumlarla rekabette öne çıkmak, fark yaratmak ve başarılı olmak amacıyla iç ve dış paydaşları ile işbirliği yapması bir zorunluluk haline gelmiştir. Farklı yönetici özelliklerinin, yönetim biçimlerinin, örgüt amaçlarının, değişime uyum sağlamada atılan adımların da alan yazında vizyoner, ahlaki, kültürel, sembolik, dönüştürücü, paylaşılan, hizmetkâr, toksik liderlik gibi farklı liderlik biçimleri ile ilişkili olduğu ifade edilmektedir. Değişen koşullara uyum sağlama durumunda olan örgütlerden biri de eğitim kurumlarıdır. Bu bağlamda okulların, müdür ve müdür yardımcılarının, öğretmenlerin, öğrencilerin yaşanan hızlı değişimlere uyum sağlamalarında liderliğin özellikle öğretmen liderliğinin önemi vurgulanmaktadır. Bu açılardan ele alındığında, öğretmen liderliği kavramı son zamanlarda eğitim kurumlarında sıkça karşımıza çıkmaktadır.

Yaşanan kültürel, sosyal, politik ve teknolojik değişimler yalnızca öğrencilerin artan isteklerine, beklentilerine, farkındalıklarına etki etmemekte aynı zamanda öğretmenlerin ve eğitim-öğretim ortamlarının niteliklerini de etkilemektedir. Bu nedenle, eğitim-öğretim ortamlarının beklentilere uygun şekilde düzenlenmesi, öğretmen rollerinin de bu bağlamda değişiminin desteklenmesi gerekmektedir. Özellikle öğretmenlerin uzmanlık güçlerini geliştirerek okulda ve sınıfta liderlik özellikleri göstermeleri beklenmektedir (Yılmaz, Oğuz ve Altinkurt, 2017), çünkü öğretmenlerin liderlik rolleri öğrencilerin davranışlarını yönetmede ve değiştirmede önemli görülmektedir (Uğurlu ve Yiğit, 2014). Öğretmen liderler öncelikli olarak sınıf içindeki öğretim uygulamaları geliştirmek ve öğrencilerine liderlik etmek durumundadırlar. Ayrıca, öğretmen liderliğinin önemli işlevlerinden biri de okuldaki insan kaynağının gelişimine katkı sağlayarak öğrenme ve öğretme süreçlerine ilişkin sahip olunan potansiyelin geliştirilmesidir (Kılınc ve Receptoğlu, 2013). Bu noktadan hareketle, öğretmenlerin niteliklerini ve öğrencilerine liderlik etme becerilerini geliştirmeleri okul etkililiği açısından oldukça önemli görülebilir.

Alan yazın incelendiğinde, öğretmen liderliğine ilişkin yapılan çalışmaların özellikle son yıllarda arttığı görülmektedir. Bu çalışmalarda öğretmen liderliği ile örgüt kültürü (Öztürk, 2015), örgüt iklimi (Aslan, 2011), okulun liderlik kapasitesinin gelişimi (Özçetin, 2013), sınıf yönetimi (Atman, 2010), örgütsel vatandaşlık (Uğurlu ve Yiğit, 2014) ve öğrenen özerkliği (Yılmaz, Oğuz ve Altinkurt, 2017) arasındaki ilişkilerle birlikte öğretmen liderliğinin gerekliliğinin (Kölükçü, 2011) ve öğretmen liderliğine ilişkin görüşlerin (Beycioğlu ve Aslan, 2012; Can, 2007; Kılınc ve Receptoğlu, 2013) ele alınarak incelendiği görülmektedir. Ancak alan yazın taraması kapsamında öğretmen liderliği ile ilgili yapılan çalışmalara ilişkin, çalışmaların benzer ve farklı yönlerini ortaya koyan, elde edilen bilgilerin sistematik ve kapsamlı bir incelemesi yapan çalışmaların yapılmadığı görülmektedir. Özellikle artan öneme sahip öğretmen liderliği konusunda yapılan çalışmaların bütüncül bir şekilde incelenip ortaya konmasının, öğretmen liderliği ile ilgili çalışma alanlarının belirlenerek bundan sonra yapılacak olan araştırmalara ışık tutacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte, öğretmen liderliği ile ilgili çalışma yapacak olan araştırmacılara ve uygulayıcılara genel bir bakış açısı sağlaması adına, konuyla ilgili benzer problemleri açıklamaya çalışan araştırmaların çeşitli değişkenler açısından incelenmesine ihtiyaç vardır. Mevcut araştırma, 2000'li yıllardan itibaren alanda öğretmen liderliğinin uygulamaya dönük sonuçlarını incelemesi açısından önemli görülmektedir. Ayrıca bu çalışma ile öğretmen liderliği alanında yapılan araştırmaların betimsel bir sentezi sunulurken bundan sonra yapılacak teorik ve uygulamalı çalışmalara katkı sağlanabileceği düşünülmektedir.

Öğretmen Liderliği

Öğretmen liderliği, öğretmenlerin sınıf içinde ve dışında liderlik davranışları sergilemeleri, destekleyici bir okul kültürünün oluşmasına katkı sağlamaları, meslektaşlarıyla iş birliği içinde çalışmalarını, etkili bir öğretimin gerçekleştirilmesi için çaba göstermeleri, kendilerini mesleki açıdan sürekli geliştirmeleri olarak ve bu

doğrultuda öğrenci öğrenmesini olumlu yönde etkilemeleri olarak tanımlanmaktadır (Harris ve Muijs, 2005; Katzenmeyer ve Moller, 2009; York-Barr ve Duke, 2004). Wasley (1991) öğretmen liderliği kavramını öğretmenlerin meslektaşlarını değişime ayak uydurabilme noktasında güdülemesi olarak tanımlamıştır. Öte yandan Beycioğlu ve Aslan (2012) ise öğretmen liderliğinin, okulu öğrenen bir örgüte dönüştürme, öğretimi daha etkili hale getirme ve okulu demokratik bir kurum haline getirme ile yakından ilişkili bir kavram olduğunu ifade etmektedir.

Lider öğretmenlerin sergiledikleri belirgin roller olduğunu belirten Harris (2002), bu rolleri öğrencilerin akademik başarısını artırmak, okul gelişimine katkı sağlamak, meslektaşlarını etkilemek ve onlara yardımcı olmak, okulu öğrenen bir örgüt haline getirmek ve okuldaki tüm iş görenlerle açık bir iletişime sahip olmak şeklinde sıralamıştır. Lambert (2003) öğretmen liderlerin okulun amaçlarına ulaşması için etkili bir biçimde görev yaptıklarını aynı zamanda bu amaçları okuldaki diğer iş görenlere de benimsetmeye çalıştıklarını, okulun değişim ve gelişimi için gönüllü olarak görev aldıklarını, öğrenmenin elverişli bir ortamda gerçekleşebilmesi için çalıştıklarını belirtmektedir. Katzenmeyer ve Moller'a (2009) göre, öğretmen liderlerin temel rolleri öğretmenlerin mesleki bilgi ve becerilerini geliştirmek, öğrenme odaklı ve demokratik bir okul yapısı oluşturulmasında etkili bir biçimde çalışmak, meslektaşlarına bilgi, beceri ve deneyimlerini aktarma yoluyla rehberlik yapmak ve okul kapasitesini geliştirmektir. Murphy (2005) lider öğretmenlerin en önemli rollerinin öğretim sürecinin daha etkili bir hale getirilmesi ve diğer öğretmenlerin mesleki gelişimlerini desteklemek olduğunu ifade etmiştir. Conley'e (1993) göre lider öğretmenlerin başlıca rolleri ise müfredatın oluşturulmasına katkıda bulunmak, mesleki gelişimini sürdürebilmek amacıyla alanındaki güncel gelişmeleri izlemek ve meslektaşlarını bu yönde teşvik etmektir. Bu ifadeyi destekler nitelikte Harris (2002) öğretmen liderliği rollerini, okulun kurumsal gelişime katkıda bulunmak, meslektaşlarını desteklemek ve onları etkilemek, okulda öğrenen örgüt kültürü oluşturmak için çaba göstermek ve okul toplumunun üyeleriyle etkili bir iletişim kurmak olduğunu belirtmiştir. Lambert (2003) lider öğretmenlerin okulun amaçlarına ulaşması için etkili bir biçimde görev yaptıklarını aynı zamanda bu amaçları okuldaki diğer üyelerin de benimsemeleri için çaba gösterdiklerini, okulun değişim ve gelişimi için istekli olduklarını ve uygun öğrenme ortamları oluşturmak için çabaladıklarını belirtmektedir. Harris ve Muijs'e (2005) göre öğretmen liderliği, okulda görev yapan öğretmenler tarafından öğrencilerin akademik başarılarına olumlu katkı sağlayacak öğretim uygulamalarının geliştirilmesi, bunların işlevsel hale getirilmesi ve okuldaki diğer öğretmenlerin de profesyonel anlamda gelişimine katkıda bulunmayı gerektiren davranışlardan oluşmaktadır. Harris ve Lambert (2003) ise öğretmen liderliğini okuldaki tüm paydaşlar arasında iş birliğinin sağlanması, okulun çevresindeki değişimlere ayak uydurması ve örgütsel kapasitenin geliştirilmesi hususlarında katkı sağladığını belirtmektedir. Harris ve Muijs (2003a) lider öğretmenlerin sergiledikleri rolleri; öğretim programlarının geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapmak, okul ile ilgili alınan karar süreçlerine etkin katılım sağlamak, sorgulayıcı bir okul kültürü oluşturmak için çaba sarf etmek ve meslektaşlarını öğretim süreçlerini daha etkili hale getirme amacıyla etkilemek olarak sıralamıştır.

Öğretmen liderliğinin bir bütün olarak okulda yapılan öğretimin gelişimine önemli katkıları bulunmaktadır. Zira öğretmenler, liderlik davranışları sergiledikleri okullarda yenilikçi fikirlerin ortaya çıkmasına ön ayak olmakta, öğrencilerin akademik başarılarını artırmakta ve meslektaşlarının mesleki gelişimlerine katkıda bulunmaktadır (Leithwood, 2003). Ayrıca lider öğretmenler okuldaki tüm iş görenleri etkileyerek okul kültürü ve okul ikliminin oluşmasında etkili olmaktadır (Danielson, 2006). Bununla birlikte liderlik davranışları sergilemek öğretmenlerin yalnızlık duygusundan kurtulmalarını sağlayarak iş doyumunu artırmada önemli bir faktördür (Barth, 2001). Harris (2005) öğretmen liderliğinin, öğretmenler arasındaki güveni artırdığı, işbirliğine dayalı bir atmosfer meydana getirdiğini, öğrenci başarısına olumlu katkı yaptığını ve okul üyelerine mesleki gelişim fırsatı sunduğunu ifade etmiştir. Çünkü öğretmen liderler sürekli mesleki açıdan kendilerini geliştirmekte ve bu sayede sahip oldukları daha fazla bilgi ve beceriyle okul karar süreçlerine katkı sağlamaktadır (Katzenmeyer ve Moller, 2009). Öğretmen liderliğinin etkin bir mekanizma olarak kullanıldığı okullarda öğretiminin niteliğinin geliştirilmesine yönelik daha sağlıklı ve sürdürülebilir politikaların üretilmesi

ve bunların uygulanarak sonuçlarının değerlendirilmesi önemli görülmektedir (Harris, 2005; York-Barr ve Duke, 2004).

Yukarıda öğretmen liderliğinin kuramsal temellerine ilişkin verilen açıklama ve tanımlamalar, öğretmen liderliğinin okulda yapılan öğretimin niteliğini artırmaya dönük bir kavram olduğunu göstermektedir. Buna göre öğretmen liderliği; öğretmenlerin mesleki gelişimleri, etkili öğretim pratikleri tasarlayıp bunları uygulamaları, meslektaşların öğretimi geliştirme noktasında birbirleriyle etkili bir iletişim kurmaları, iş birliği yapmaları ve paylaşımında bulunmalarıyla ilişkilidir. Başka bir anlatımla Murphy'nin (2005) de ifade ettiği gibi, öğretmen liderliğinin felsefi temelinde öğretmenlerin okulda liderlik rollerini üstlenmeleriyle öğrenci öğrenmesinin daha üst düzeye çıkarılabileceği fikri yatmaktadır.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de 2000-2016 yılları arasında öğretmen liderliği konusunda yapılan çalışmaların kapsamlı ve bütüncül bir şekilde analiz edilmesidir. Bu sayede öğretmen liderliği alanındaki eğilimin belirlenmesi ve öğretmen liderliği konusunda yapılmış olan çalışmaların benzerlik ve farklılıklarının ortaya konması çalışma açısından önem taşımaktadır. Bu ana amaç doğrultusunda mevut araştırmada öğretmen liderliği konusunda yapılan araştırmaların; (i) yayım yıllarına, (ii) yazar sayılarına, (iii) örneklem bölgelerine, (iv) yayım türlerine, (v) uygulandığı eğitim kademesine, (vi) çalışma konu alanlarına ve değişken türüne, (vii) araştırma yöntemlerine, (viii) veri toplama araçlarına, (ix) örneklem belirleme yöntemlerine ve (x) analiz yöntemlerine göre dağılımları nasıldır?" alt amaçlarına yanıt aranmıştır.

Yöntem

Desen

Bu çalışmada, içerik analizi türlerinden betimsel içerik analizi yöntemlerinden biri olarak kategorik çözümlene tekniği kullanılmıştır. Kategorik çözümlene bir mesajın birimlere bölünerek önceden saptanmış veya inceleme sırasında eklenen ölçütlere göre kategoriler halinde gruplandırılmasıdır (Tavşancıl ve Aslan, 2001).

Evren ve Örneklem

Bu çalışmanın evrenini YÖK Ulusal Tez Merkezi, TÜBİTAK ULAKBİM Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı, Google Akademik, ERIC ve EBSCOhost veri tabanlarında dizinlenen öğretmen liderliğiyle ilgili çalışmalar oluşturmaktadır. Araştırmada hem yeterli büyüklükte örnekleme ulaşabilmek hem de güncel yayınlarla çalışabilmek için amaçlı örneklem alma yoluna gidilmiştir (Büyükoztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2012). Bu nedenle, araştırmanın örneklemini 2000-2016 yılları arasında Türkiye'de yapılan ve erişime açık olan toplam 50 (19 tez-31 makale) çalışma oluşturmaktadır. Örneklem grubunun Türkiye ile sınırlandırılması, makaleler için hakemli dergilerde yayınlanmış olması belirlenen diğer ölçütlerdir. Çalışmaya dâhil edilen araştırmalarda anahtar kelimelere, başlığa ve özet bilgilerine dikkat edilmiş ve bu kapsamdaki çalışmalar araştırma havuzuna dâhil edilmiştir. Tezlerden üretilen makalelerde ise temel araştırmanın tezler olması nedeniyle, tezler çalışmaya dâhil edilmiştir.

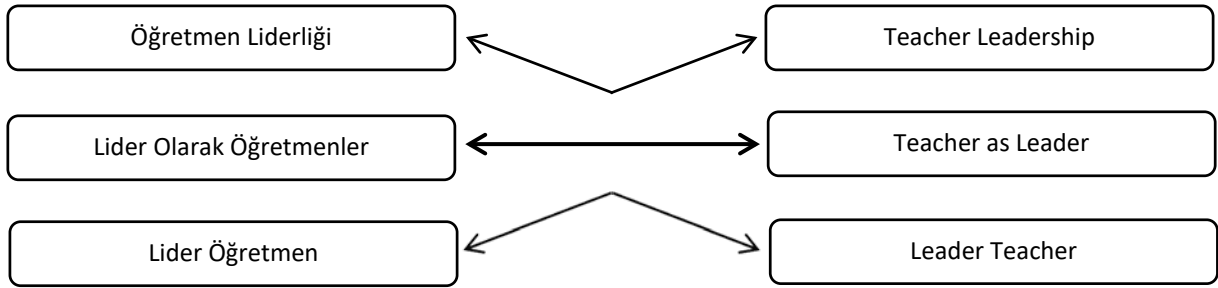
Veri Toplama Aracı

Bu çalışma kapsamında veri toplamak amacıyla *Öğretmen Liderliğine İlişkin Yapılan Çalışmaları İnceleme Formu* hazırlanmıştır. Bu formda çalışmaların; yayım yılları, yazar sayıları, örneklem bölgeleri, yayım türleri, uygulandığı eğitim kademesi, çalışma konu alanları ve değişken türü, araştırma yöntemleri, veri toplama araçları, örneklem belirleme yöntemleri ve analiz yöntemlerinin yer aldığı kutucuklar yer almaktadır. İncelenen çalışmaların sayısı arttıkça ihtiyaçlara göre her bir alt başlığın altında yeni kutucuklara yer verilerek forma son şekli verilmiştir.

Verilerin Toplanması

Araştırmacılar tarafından çalışmada yer alacak olan araştırmalara ilişkin bazı ölçütler belirlenmiştir. Bunlar;

- Öncelikle araştırmaya dâhil edilecek çalışmaların belirlenmesinde YÖK Ulusal Tez Merkezi, TÜBİTAK ULAKBİM Sosyal ve Beşeri Bilimler Veri Tabanı, Google Akademik, ERIC ve EBSCOhost veri tabanlarından faydalanılmıştır.
- Araştırmaya dahil edilen çalışmalar için son tarih 1 Mart 2017'dir.
- Örneklem grubunun Türkiye ile sınırlanması, makaleler için hakemli dergilerde yayınlanmış olması ve çalışmaların eğitim yönetimi alanına özgü olması belirlenen diğer ölçütlerdir.
- Çalışmaya dâhil edilen araştırmalarda anahtar kelimelere, başlığa ve özet bilgilerine dikkat edilmiş ve bu kapsamdaki çalışmalar araştırma havuzuna dâhil edilmiştir.
- Araştırma verilerinin toplanmasında belirlenen anahtar kelimeler hem Türkçe hem de İngilizce olarak taramalarda kullanılmıştır (Şekil 1).

Şekil 1. Verilerin toplanmasında kullanılan anahtar kelimeler

Verilerin Analizi

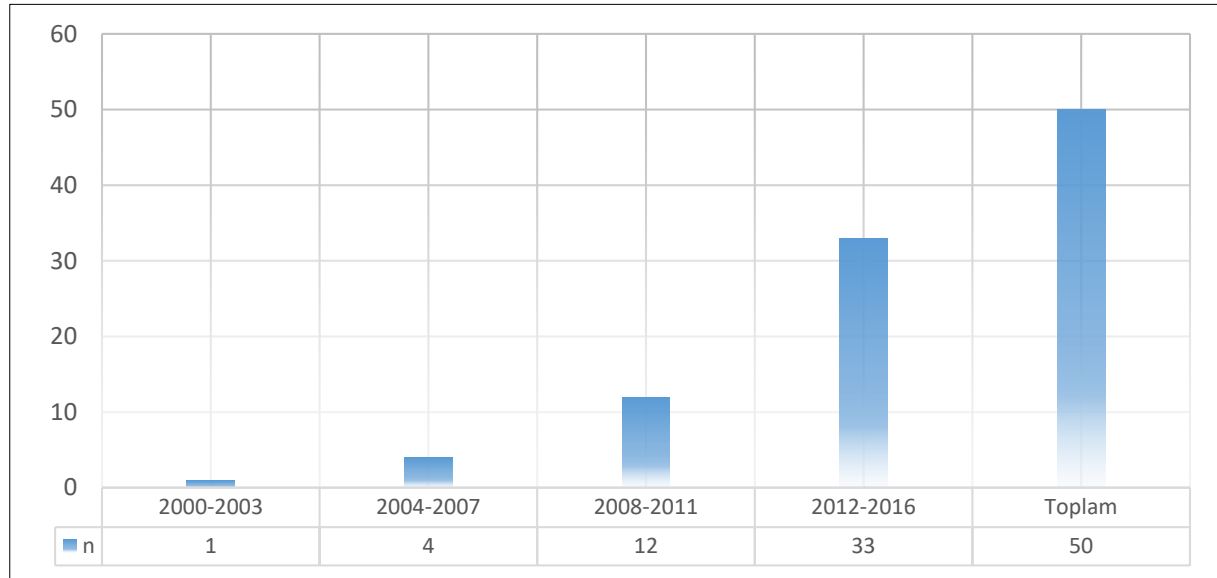
Bu çalışmada yer alan araştırmalara ilişkin aramalar, anahtar kelimeler ve ölçütler doğrultusunda daraltılarak yapılmıştır. Birçok veri tabanından faydalandığı için tekrarlı yayınlar silinmiş ve veri setinden çıkarılmıştır. Kategorik çözümlenelerde yazar/ların çalışmalarıyla ilgili belirtmiş oldukları beyanlar esas alınmıştır. Araştırma sonunda elde edilen veriler Excel programına aktarılmış ve özet tablolar kullanılarak analizler yapılmıştır. Elde edilen kategorilerin frekansı ve yüzdeleri verilmiştir. Her bir alt amaca ilişkin veriler Excel programının süzme özelliği kullanılarak grafik haline getirilmiştir. Toplam araştırma sayısı ile örneklem bölgeleri, eğitim kademesi, araştırma yöntemleri ve veri toplama araçları gibi değişkenler arasındaki toplamlardaki farklılık; bazı araştırmalarda birden çok örneklem bölgesinde veya eğitim kademesinde çalışılmasından kaynaklanmaktadır. Tezlerden üretilen makalelerde ise temel araştırmanın tezler olması nedeniyle, tezler analizlerde frekans ve yüzde olarak belirtilmiştir.

Geçerlik ve güvenilirlik adına yapılanlar ise veri toplanması ve analiz süreçlerinin ayrıntılı olarak anlatılması, *Öğretmen Liderliğine İlişkin Yapılan Çalışmaları İnceleme Formu* adlı kodlama anahtarının çıkarılması, Kodlayıcılar arası tutarlığın (Güvenirlik = Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) x 100) hesaplanması, uyum yüzdesinin %89 olarak bulunması ve değer kabul edilebilir seviyede çıkması şeklindedir (Miles ve Huberman, 1994).

Bulgular

Çalışmada belirlenen alt amaçlara ilişkin elde edilen bulgular aşağıda grafikler halinde sunulmuştur.

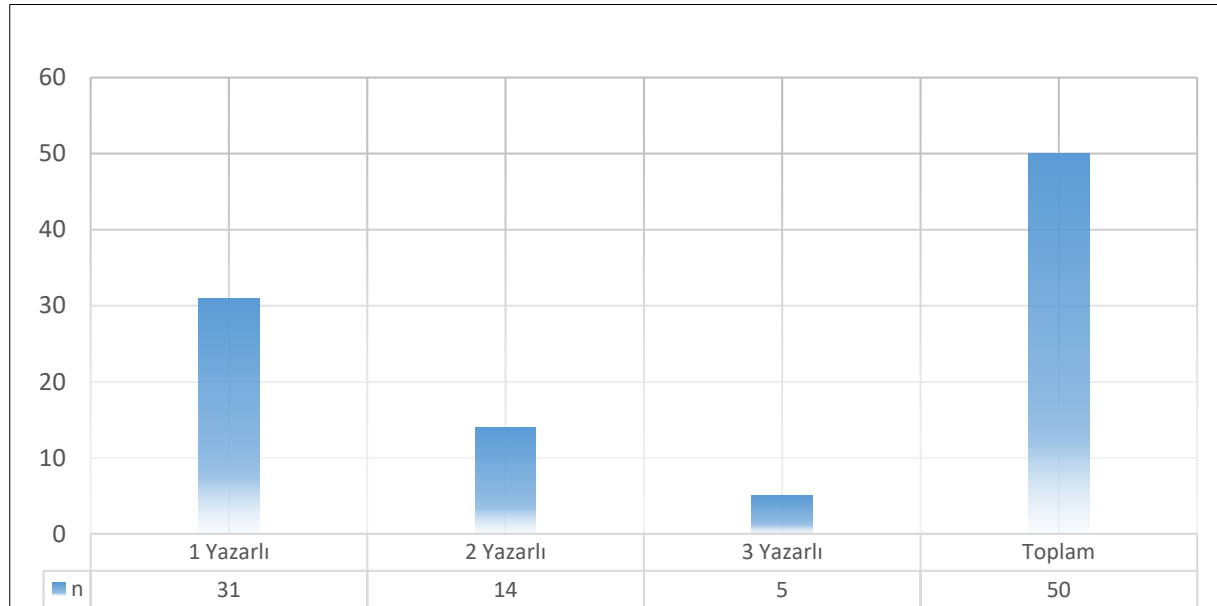
Öğretmen Liderliği Konusunda Yapılan Araştırmaların Yayım Yıllarına Göre Dağılımı

Grafik 1. Çalışmaların yayım yılları

Grafik 1 incelendiğinde, öğretmen liderliği konusunda yapılan çalışmaların 2012-2016 yılları ($n = 33$, %66) arasında yoğunlaştığı görülmektedir. Konunun son yıllarda önem kazanması çalışmaların da son yıllarda sayılarının artmasının bir sonucu olarak yorumlanabilmektedir.

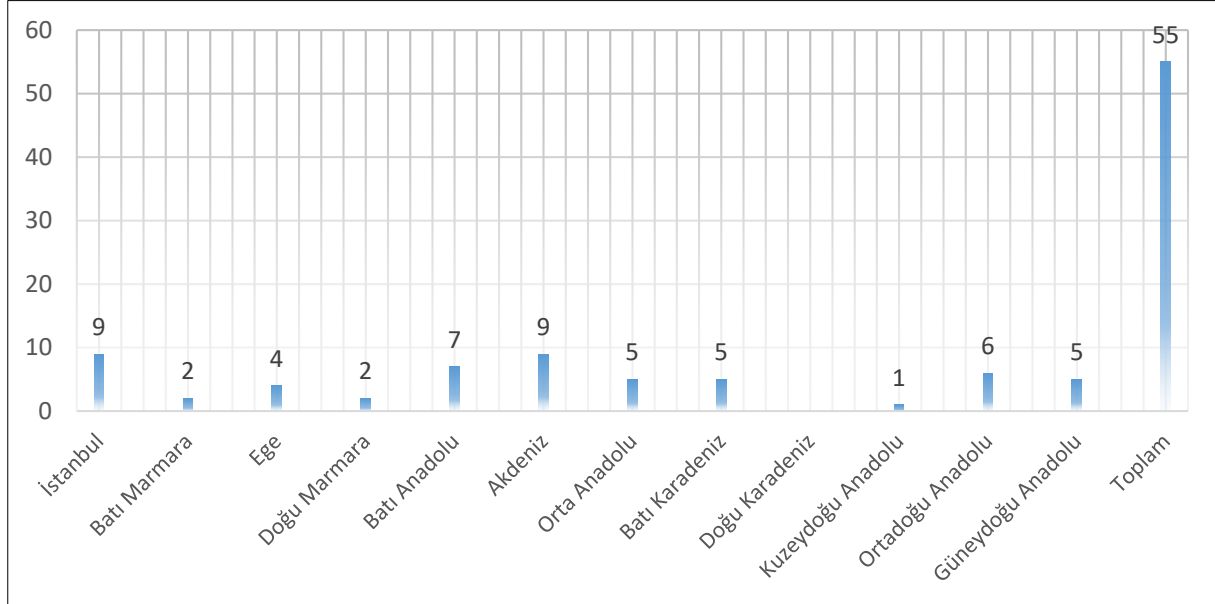
Öğretmen Liderliği Konusunda Yapılan Araştırmaların Yazar Sayılarına Göre Dağılımı

Grafik 2. Çalışmaların yazar sayıları

Grafik 2 incelendiğinde, öğretmen liderliği konusunda yapılan çalışmaların çoğunlukla tek yazarlı ($n = 31$, %62), daha sonra ise iki yazarlı ($n = 14$, %28) olduğu görülmektedir. Buna neden olan durum, öğretmen liderliğine yönelik yapılan çalışmaların yarıya yakınının tezlerden oluşmasından kaynaklanmaktadır.

Öğretmen Liderliği Konusunda Yapılan Araştırmaların Örneklem Bölgelerine Göre Dağılımı

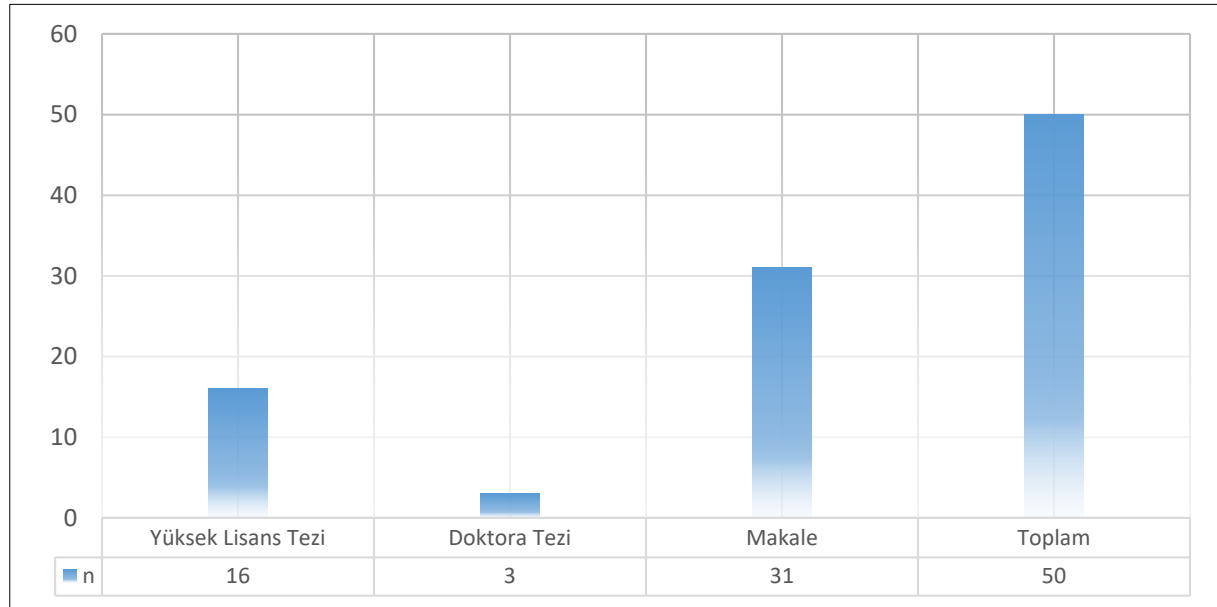

Grafik 3. Çalışmaların örneklem bölgeleri

Grafik 3'te yer alan örneklem bölgelerinin sınıflandırılmasında *Türkiye İstatistik Kurumu İstatistik Bölge Birimleri Sınıflaması* birinci düzeyi dikkate alınmıştır. Öğretmen liderliği konusunda yapılan çalışmaların örneklem bölgelerine göre dağılımı incelendiğinde İstanbul ($n = 9$, %16), Akdeniz ($n = 9$, %16) ve Batı Anadolu ($n = 7$, %13) bölgelerinin sıklıkla örneklem olarak belirlendiği görülmektedir.

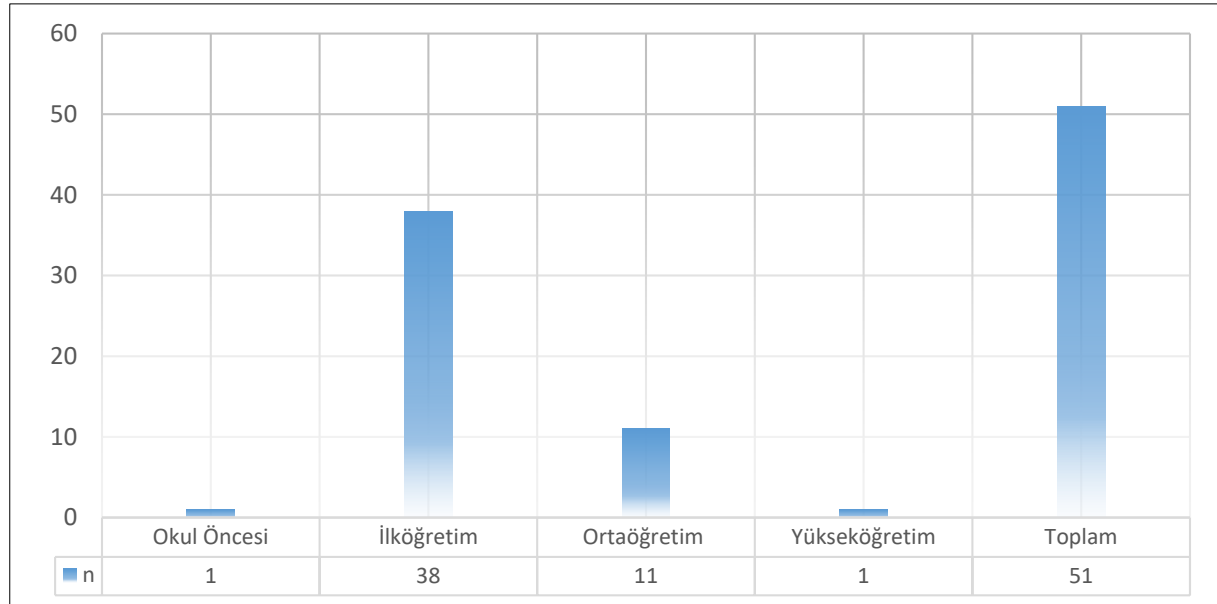
Öğretmen Liderliği Konusunda Yapılan Araştırmaların Yayım Türlerine Göre Dağılımı

Grafik 4. Çalışmaların yayım türleri

Grafik 4 incelendiğinde, öğretmen liderliği konusunda yapılan çalışmaların yarısından fazlasının makalelerden ($n = 31$, %62) oluştuğu, daha sonra ise yüksek lisans tezlerinde ($n = 16$, %32) bu konunun sıklıkla çalışıldığı görülmektedir.

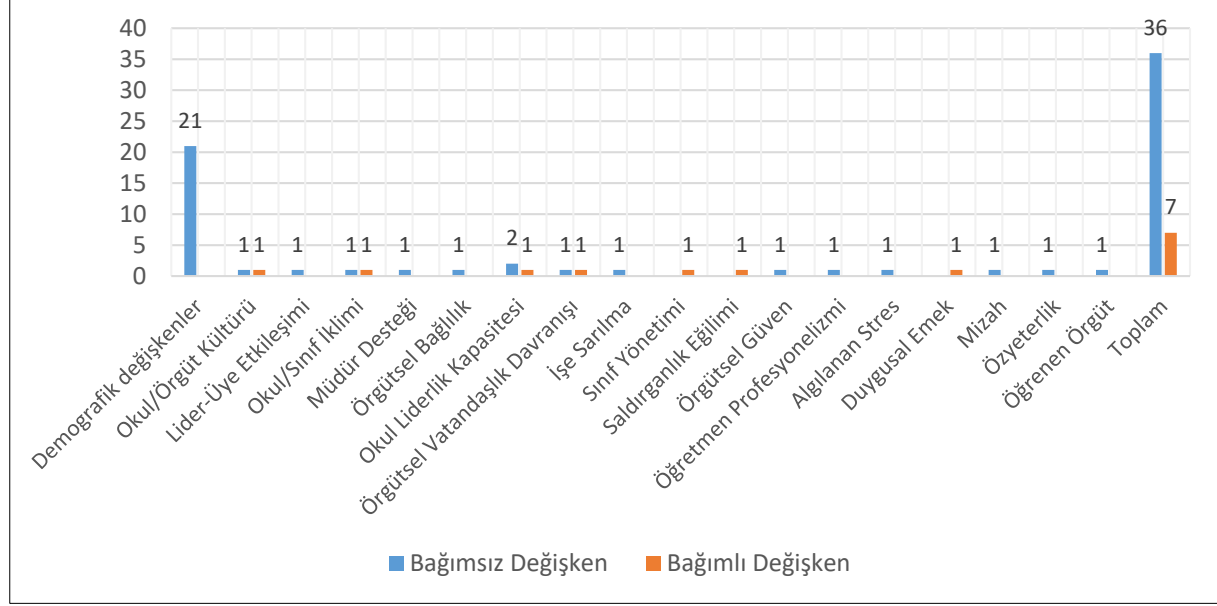
Öğretmen Liderliği Konusunda Yapılan Araştırmaların Eğitim Kademesine Göre Dağılımı

Grafik 5. Çalışmaların eğitim kademeleri

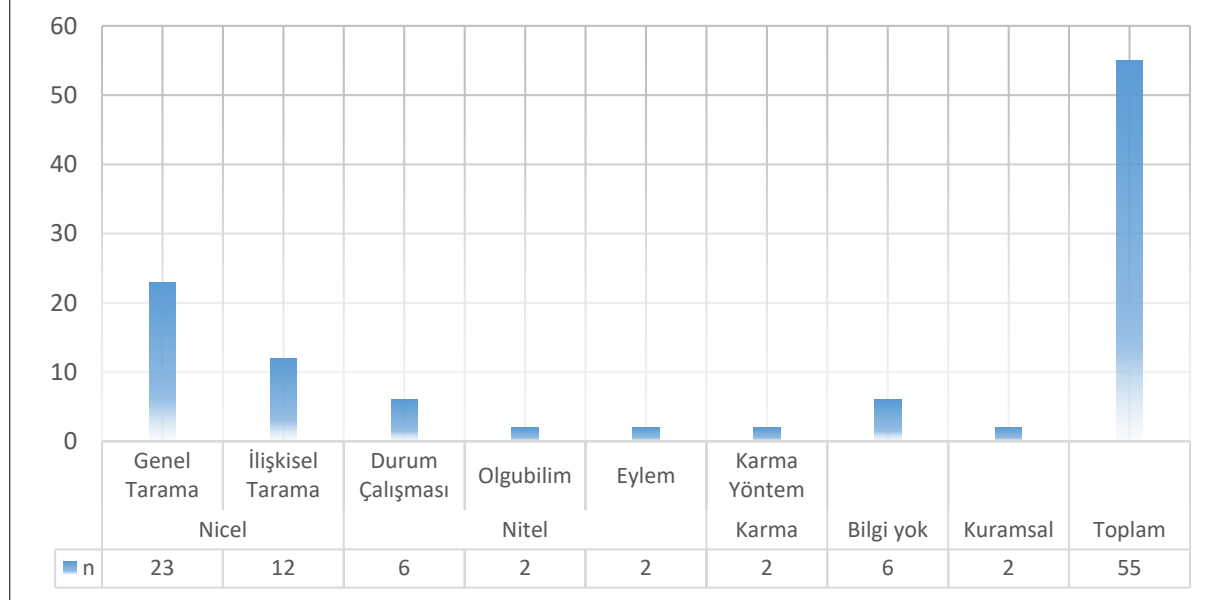
Grafik 5 incelendiğinde, öğretmen liderliği konusunda yapılan çalışmaların çoğunlukla ilköğretim kurumunda ($n = 38$, %74) yapıldığı, daha sonra ise ortaöğretim kurumunda ($n = 11$, %22) çalışıldığı görülmektedir. Ancak okulöncesi ($n = 1$, %2) ve yükseköğretim ($n = 1$, %2) kurumlarında ise bu konunun çalışılma sıklığı oldukça düşüktür.

Öğretmen Liderliği Konusunda Yapılan Araştırmaların Konu Alanlarına ve Değişken Türlerine Göre Dağılımı

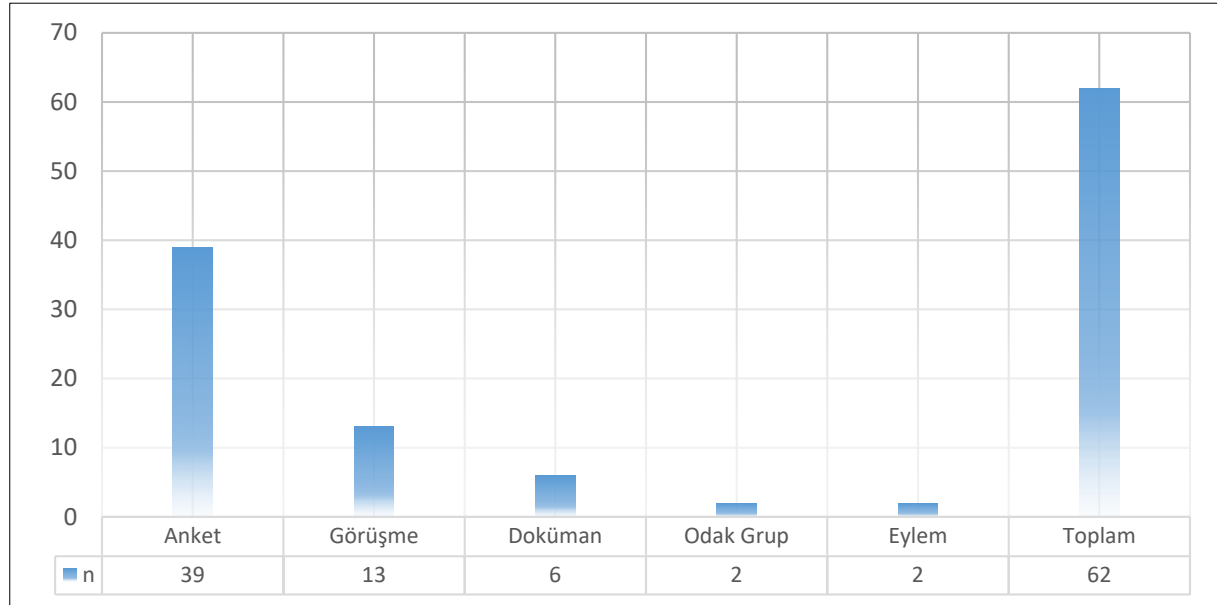
Grafik 6. Çalışmaların konu alanları ve değişken türleri

Grafik 6 incelendiğinde, öğretmen liderliği konusunda yapılan çalışmalarda çoğunlukla demografik değişkenlerin ($n = 21$, %58) bağımsız değişken olarak çalışıldığı, öğretmen liderliğinin ise bağımlı değişken olarak değerlendirildiği görülmektedir.

Öğretmen Liderliği Konusunda Yapılan Araştırmaların Araştırma Yöntemlerine Göre Dağılımı

Grafik 7. Çalışmaların araştırma yöntemleri

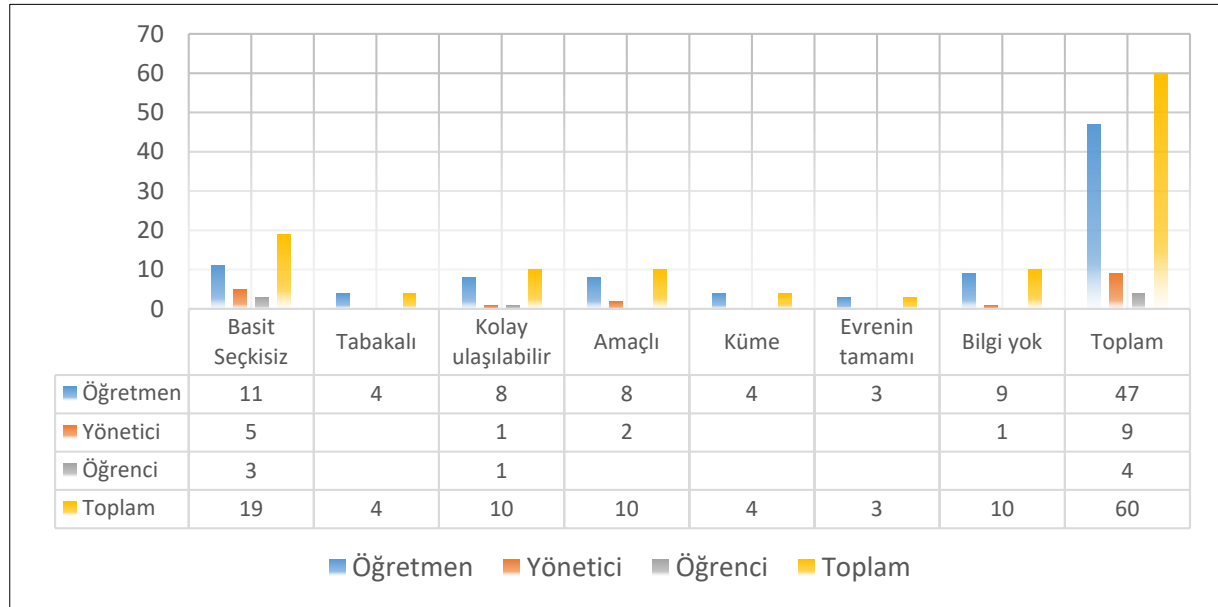
Grafik 7 incelendiğinde, öğretmen liderliği konusunda yapılan çalışmalar çoğunlukla nicel yöntemlerle ($n = 35$, %64) yapıldığı, nitel yöntemlerle ($n = 10$, %18) çalışmaların gerçekleştirildiği ve az da olsa karma yöntemle ($n = 2$, %4) de bu konunun araştırıldığı görülmektedir.

Öğretmen Liderliği Konusunda Yapılan Araştırmaların Veri Toplama Araçlarına Göre Dağılımı

Grafik 8. Çalışmaların veri toplama araçları

Grafik 8 incelendiğinde, öğretmen liderliği konusunda yapılan çalışmaların yarısından fazlasında veri toplama aracı olarak anketin ($n = 39$, %63), daha sonra ise görüşme tekniğinin ($n = 13$, %21) kullanıldığı görülmektedir.

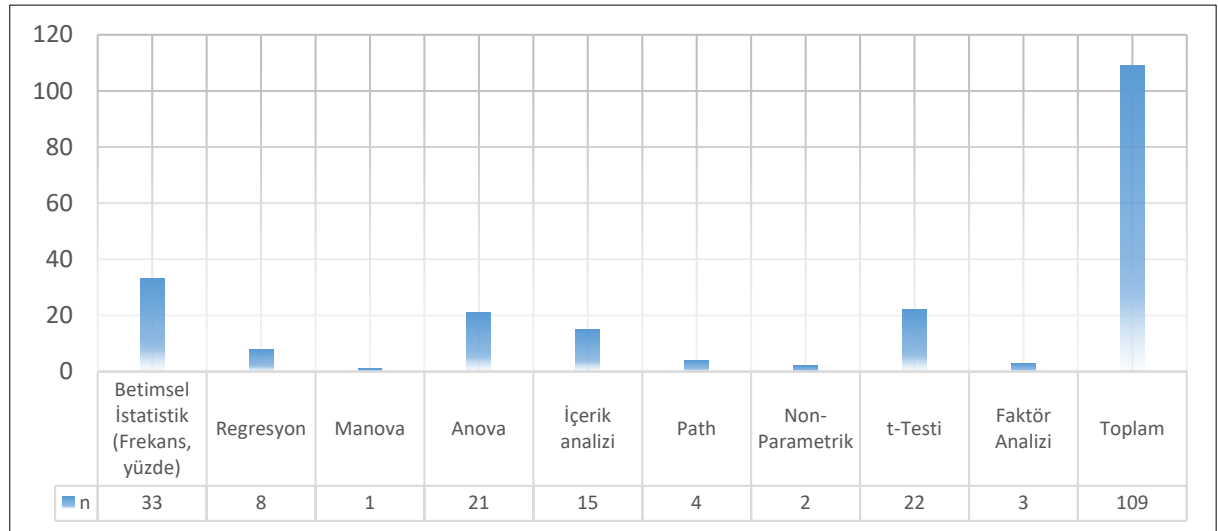
Öğretmen Liderliği Konusunda Yapılan Araştırmaların Örneklem Belirleme Yöntemlerine Göre Dağılımı

Grafik 9. Çalışmaların örneklem belirleme yöntemleri

Grafik 9 incelendiğinde, öğretmen liderliği konusunda yapılan çalışmalarda örneklemelerin genelde basit seçkisiz yöntemlerle ($n = 19$, %32) belirlendiği, daha sonra ise kolay ulaşılabilir ($n = 10$, %17) ve amaçlı ($n = 10$, %17) örnekleme yöntemleriyle örneklemin belirlendiği görülmektedir. Bazı çalışmalarda ise örnekleme yönteminin belirtilmemiş ($n = 10$, %17) olması da dikkat çekici bir bulgu olarak görülmektedir. Örneklem olarak ise çalışmaların neredeyse tamamına yakınında öğretmenlerden ($n = 47$, %78) veri toplandığı görülmektedir.

Öğretmen Liderliği Konusunda Yapılan Araştırmaların Analiz Yöntemlerine Göre Dağılımı

Grafik 10. Çalışmaların analiz yöntemleri

Grafik 10 incelendiğinde, öğretmen liderliği konusunda yapılan çalışmalarda analiz yöntemi olarak çoğunlukla betimsel istatistiklerin ($n = 33$, %30), daha sonra ise t-testi ($n = 22$, %20), Anova ($n = 21$, %19) ve içerik analizinin ($n = 15$, %14) analiz yöntemi olarak kullanıldığı görülmektedir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Araştırma sonuçları incelendiğinde, eğitim yönetimi alanında öğretmen liderliğine yönelik çalışmaların önemli bir yeri olmasına rağmen alan yazındaki çalışmaların birbirine benzer araştırma geleneğiyle yürütüldüğü görülmüştür. Öğretmen liderliğine ilişkin çalışmalar genel olarak değerlendirildiğinde incelenen çalışmaların; 2012-2016 yılları arasında yoğunlaştığı, yarıdan fazlasının tek yazarlı olduğu, örneklem bölgelerinin İstanbul, Akdeniz ve Batı Anadolu bölgelerinde yoğunlaştığı, yarıdan fazlasının makale türünde olduğu, ilköğretim kurumlarında daha fazla çalışıldığı, demografik değişkenlerle öğretmen liderliğinin ilişkisinin yoğun biçimde incelendiği, genel tarama türündeki araştırmalarda yoğun olduğu, veri toplama aracı olarak çoğunlukla anket tekniğinin kullanıldığı, basit seçkisiz, kolay ulaşılabilir ve amaçlı örnekleme yöntemlerinin sıklıkla kullanıldığı, betimsel istatistik, ANOVA ve t-testinin analiz yöntemi olarak yoğun biçimde tespit edilmiştir.

Mevcut araştırmanın ilk bulgusu, öğretmen liderliğine yönelik ulusal ekseninde yapılan ve bu araştırma kapsamında incelenen 50 çalışmanın 33'ünün 2012-2016 yılları arasında gerçekleştirilmiş olmasıdır. Bu bulgu, öğretmen liderliğine yönelik ampirik çalışmaların son yıllarda ivme kazandığını göstermektedir. Harris ve Muijs (2005) öğretmen liderliğinin okulda yapılan öğretimin geliştirilmesi ve okulda herkesin öğrenmesine yönelik bir ortamın tesis edilmesiyle ilişkili bir kavram olduğunu, okulda öğretmen liderliğinin geliştirilmesiyle mesleki iş birliğinin artırılmasının, okulun amaçlarına ulaşmasına yönelik sağlıklı planların yapılmasının ve öğretmenlerin yeni öğretim uygulamalarını hayata geçirmeleri yönünde motive edilmelerinin hedeflendiğini bildirmektedir. Bu anlamda okulun teknik özü olan öğretim ve onun niteliğini geliştirmeyle doğrudan ilişkili bir kavram olarak öğretmen liderliğinin ulusal eğitim yönetimi alanında ancak son yıllarda ampirik olarak ele alınıp incelenmeye başlaması geç kalınmış bir durum olarak değerlendirilebilir. Öğretmen liderliğine yönelik yapılan çalışmalarda son yıllarda görülen artışta önem bir etken de konuya ilişkin geliştirilen ölçeklerdir. Bunlardan Beycioğlu ve Aslan (2010) tarafından geliştirilen, kurumsal gelişme, mesleki gelişim ve meslektaşlarla işbirliği olarak isimlendirilen üç alt boyutta toplam 25 maddeden oluşan "Öğretmen Liderliği Ölçeği'nin" önemli bir yeri bulunmaktadır. Zira ölçeğin geliştirildiği tarihten itibaren yapılan birçok çalışmada (ör. Beycioğlu ve Aslan, 2012; Kılınc, 2014; Kıranlı, 2013; Kölükçü, 2011; Kılınc ve Receptoğlu, 2013; Öztürk, 2015; Savaş, 2016; Yiğit, Doğan ve Uğurlu, 2013) veri toplama aracı olarak kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte başka çalışmalarda da öğretmen liderliğine yönelik farklı ölçeklerin geliştirildiği görülmektedir (Aslan, 2011; Demir, 2014). Bu bağlamda öğretmen liderliğine yönelik yapılan ampirik çalışmaların 2012-2016 yılları arasında artışında konuya yönelik yapılan ölçek geliştirme çalışmalarının etkili olduğu ifade edilebilir.

Araştırma bulgularına göre öğretmen liderliği konusunda yapılan çalışmalarda çoğunlukla demografik değişkenlerin bağımsız değişken olarak çalışıldığı, öğretmen liderliği konusunda yapılan çalışmaların çoğunlukla nicel yöntemlerle yapıldığı, öğretmen liderliği konusunda yapılan çalışmaların yarıdan fazlasında veri toplama aracı olarak anketin kullanıldığı, öğretmen liderliği konusunda yapılan çalışmalarda örneklemelerin genelde basit seçkisiz yöntemlerle belirlendiği, daha sonra ise kolay ulaşılabilir örnekleme yönteminin kullanıldığı ve son olarak yapılan çalışmalarda analiz yöntemi olarak çoğunlukla betimsel istatistiklerin, daha sonra ise t-testi ve ANOVA gibi istatistiklerin kullanıldığını göstermektedir. Buna göre Türkiye'de öğretmen liderliği çalışmalarında daha çok nicel araştırma yönteminde kurgulandığı ve veri toplama araçlarının ve veri analizinde kullanılan istatistiksel yöntemlerin bu doğrultuda belirlendiği anlaşılmaktadır. Yani araştırmacılar öğretmen liderliğine yönelik öğretmenlerin ya da okul yöneticilerinin algı ya da beklentilerini ve öğretmen liderliği ile farklı kavramların (ör. okul liderlik kapasitesi, mizah, öğretmen

özyeterliği) ilişkisini çoğunlukla nicel araştırma yöntemi ve genel tarama ya da ilişkisel tarama deseninde kurgulanan araştırmalarla incelemektedirler. Bu çalışmalarda nicel araştırma geleneğiyle de uyumlu bir biçimde veriler ölçek/anket aracılığıyla toplanmakta, basit seçkisiz ya da kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemleri ile katılımcılar belirlenmekte; çoğunlukla betimsel istatistikler, t-testi, ANOVA ve regresyon analiziyle veriler analiz edilmektedir. İlgili alan yazın incelendiğinde, farklı kavramlara yönelik çalışmaların sistematik olarak değerlendirildiği başka çalışmalarda da benzer bulgulara ulaşıldığı görülmektedir. Örneğin Balcı ve Apaydın (2009) Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi dergisinde 2000-2006 yılları arasında yayımlanan ampirik araştırma makalelerini değerlendirdikleri çalışmalarında, yapılan çalışmaların daha çok nicel araştırma yöntemi ve tarama modelinde tasarlanmış olduğunu, bu çalışmalarda daha çok temel istatistiksel yöntemlerin kullanıldığını, veri toplama aracı olarak daha çok anketin kullanıldığını ve ikiden çok değişkenli analizin nadiren kullanıldığını ortaya koymuştur. Gökmen ve diğerleri (2007) tarafından Türkiye’de 2005-2014 yılları arasında yayınlanan uzaktan eğitim tezlerindeki yöntemsel eğilimin ortaya çıkarılmasını amaçlayan çalışmalarında ise yapılan tezlerin daha çok yüksek lisans tezi olduğunu, bu tezlerde nicel araştırma yönteminin, tarama modelinin, veri toplama aracı olarak anketin ve örnekleme yöntemi olarak uygun (kazara) örneklemenin daha fazla tercih edildiğini ortaya koymuştur. İlgili alan yazında araştırma konusuna benzer başka çalışmalarda yine benzer bulguların üretildiği görülmektedir (Akaydın ve Çeçen, 2015; Çiltaş, Güler ve Sözbilir, 2012; Selçuk, Palancı, Kandemir ve DüNDAR, 2014; Sert, Kurtoğlu, Akıncı ve Seferoğlu, 2012).

Öğretmen liderliğine yönelik ampirik araştırmalarda nicel araştırma yöntemi ve tarama modelinin kullanılmasında bir diğer etken, diğer araştırma desenlerine göre tarama modelinde planlama ve uygulamanın daha kolay olması olabilir. Zira tarama modelinde kurgulanan çalışmalarda bir defa sahaya inip veri toplamak araştırmanın sonlandırılması için yeterli olabilmekteyken deneysel desende kurgulanan çalışmalarda veri toplama süreci daha karmaşık olabilmektedir. Benzer biçimde nitel araştırma yönteminde veri toplama için ise çoğu zaman görüşme, gözlem ya da doküman incelemesi gibi teknikler kullanılmakta, hatta bazı durumlarda bunların bir arada kullanılması gerekmekte ve bu da çalışmanın tamamlanması için harcanması gereken emek, para ve zamanı artırmaktadır. Nitekim Büyüköztürk ve diğerleri (2012) nicel araştırmaların nitel araştırmalara göre araştırmacılara zaman ve kolaylık sağladığını belirtmektedir. Benzer biçimde Akaydın ve Çeçen (2015) de nitel araştırmaların derinlemesine bir araştırma gerektirmesi ve gerek veri toplamanın gerekse verileri analiz etmenin daha zor olması gibi nedenlerin, araştırmacıları nicel araştırmalara iten unsurlar arasında olduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenle, öğretmen liderliğine ilişkin çalışmalarda nitel araştırma yöntemi ve durum çalışması, fenomenoloji ya da kuram oluşturma gibi desenler daha sınırlı düzeyde kullanılmış olabilir. Öte yandan bu durum Türkiye’de pozitivist paradigma ve onun uzantısı olan nicel araştırma geleneğini araştırma alanında güçlü bir biçimde varlığını sürdürmeye devam ettiği biçiminde de yorumlanabilir. Başka bir anlatımla her ne kadar son yıllarda post-pozitivist (yorumlayıcı/yorumsamacı/yapıbozumcu) paradigma ve onun uzantısı olarak nitel ya da karma model araştırmaların sayısında ciddi bir biçimde bir artış gözlense de pozitivist paradigma Türkiye’de eğitim alanında yapılan çalışmalarda etkililiğini korumaya devam etmektedir. Bu durum da yapılan çalışmalarda nicel araştırma yöntemi ve bu yöntemeye uygun örnekleme yöntemlerinin, veri toplama araçlarının ve veri analizlerinin kullanımını beraberinde getirmektedir.

Bu araştırmada göze çarpan bir diğer önemli bulgu, incelenen ampirik çalışmaların önemli bir kısmında araştırma yönteminin ve örneklem belirleme yönteminin belirtilmemiş olmasıdır. Bu bulgu ile Gökmen ve diğerlerinin (2017) ve Akaydın ve Çeçen’in (2015) araştırma bulguları örtüşmektedir. Nitekim Gökmen ve diğerleri inceledikleri birçok uzaktan eğitim tezinde araştırma yönteminin ve örnekleme yönteminin ifade edilmediğini belirtmektedir. Balcı ve Apaydın (2009) ise eğitim yönetimi alanında yapılan ampirik araştırmaları inceledikleri çalışmalarında, araştırmaların evren ve örneklem kalitesini orta düzeyde bulduklarını ifade etmektedirler. Bu bağlamda, araştırmanın bu bulgusunun alan yazında başka çalışmaların bulgularıyla örtüştüğü söylenebilir. Öte yandan araştırmanın bu bulgusu araştırmacıların yöntemsel açıdan eksik olduklarını da düşündürmektedir. Bir akademik araştırmada yöntem araştırmanın en temel

unsurlarından birini oluşturmaktadır. Araştırmanın amacına uygun olarak yürütülebilmesi ve bilimsel açıdan sağlıklı sonuçların ortaya konabilmesi için araştırmanın amacına uygun bir yöntemin seçilmesi, bu yöntemin felsefesi temellerinin bilinmesi ve temel ilkelerine uygun hareket edilmesi oldukça önemli bir unsurdur. Bu açıdan bakıldığında incelenen araştırmaların bir kısmında yöntemin belirtilmemesi, araştırmaların niteliği açısından önemli bir sorun olarak görülebilir. Öte yandan nicel araştırmalarda evreni temsil edecek bir örneklemin seçilmesi, araştırma sonuçlarının evrene genellenebilmesi için önemli bir unsurken nitel araştırmalarda temel amaç derinlemesine ve ayrıntılı veri toplamak olduğu için katılımcıların araştırmacının amaçlarına uygun olarak özenle seçilmesi gerekmektedir. Bu sebeple gerek nicel gerekse nitel ya da karma yöntemde gerçekleştirilen çalışmalarda örnekleme yönteminden söz edilmemesi ciddi bir eksiklik olarak görülebilir.

Araştırma bulguları kapsamında tartışmaya açılması gereken bir diğer önemli nokta, öğretmen liderliğine yönelik yapılan çalışmaların konu alanları ve ele alınan değişkenlerle ilgilidir. Zira araştırma sonuçları, Türkiye’de öğretmen liderliğine yönelik yapılan ampirik araştırmalarda kavramın daha çok demografik değişkenlerle ilişkilendirildiğini göstermektedir. Başka bir anlatımla, öğretmen liderliğine ilişkin yapılan araştırmaların hemen hemen yarısına yakın bir kısmında okul müdürü ya da öğretmenlerin öğretmen liderliğine ilişkin algıları cinsiyet, yaş, kıdem ya da aynı okulda çalışma süresi gibi demografik değişkenlerle ilişkilendirilerek incelenmiştir. Bununla birlikte araştırma bulguları öğretmen liderliği ile örgüt kültürü, lider-üye etkileşimi, müdür desteği, örgütsel bağlılık, örgütsel vatandaşlık, örgütsel güven, öğretmen profesyoneli, algılanan stres, okul liderlik kapasitesi, işe sarılma ve özyeterlik gibi daha çok örgütsel davranışla ilişkili kavramlarla ilişkilendirildiğini ancak bu çalışmaların oldukça sınırlı sayıda olduğunu göstermektedir. Zira bu kavramlardan öğretmen liderliğinin iki ayrı çalışmada ilişkilendirildiği tek kavram okul liderlik kapasitesi olmuştur. Diğer kavramlarla öğretmen liderliği yalnızca birer çalışmada ilişkilendirilmiştir. Öğretmen liderliğinin demografik değişkenlerle ilişkisinin incelendiği çalışmalardan elde edilen bulgular da kuşkusuz alan yazına katkı sağlamaktadır. Ancak araştırmanın bu bulgusu, öğretmen liderliğine yönelik yapılan çalışmalar sonucu oluşan alan yazında önemli bir boşluğa da işaret etmektedir. Zira öğretmen liderliği okul kültürü, okul iklimi, öğretmenler arasındaki iş birliği, öğretmenlerin profesyonel davranışları ve mesleki gelişimleriyle yakından ilişkili bir kavram olarak örgütsel davranış alanına göndermede bulunmaktadır (Katzenmeyer ve Moller, 2009; Muijs ve Harris, 2006, 2007; Murphy, 2005). Bu açıdan bakıldığında araştırma bulgularına dayalı olarak ulusal alan yazın açısından öğretmen liderliği ile örgütsel davranışın farklı boyutlarının incelendiği ardıl çalışmalara ihtiyaç duyulduğu biçiminde bir çıkarsama yapılabilir. Öte yandan öğretmen liderliğine yönelik uluslararası alan yazın incelendiğinde, öğretmen liderliğinin öğrenci başarısı (Leithwood ve Jantzi, 2000) ve okul etkililiği ile ilişkisinin (Hook, 2006) incelendiği ampirik araştırmaların gerçekleştirildiği görülmektedir. Oysa öğretmen liderliğine ilişkin ulusal alan yazında bu tür çalışmalara rastlanmamaktadır. York-Barr ve Duke (2004) öğretmen liderliğinin okulda yapılan öğretimin niteliğini artırma potansiyeline sahip önemli bir değişken olduğunu ve bu nedenle öğretmen liderliğine yönelik yapılacak ampirik araştırmaların öğretmen liderlerin üstlenecekleri formal ve informal rollerin sınıf ve okul gelişimine etkisine odaklanması gerektiğini ifade etmektedir. Bu sebeple, öğretmen liderliğine ilişkin ulusal alan yazının öğretmen liderliğinin sınıfta ve bir bütün olarak okulda yapılan öğretimin niteliği ile ilişkisinin irdelenmesi noktasında oldukça sınırlı olduğu ve bu konuda yapılacak çalışmaların alan yazına önemli katkı sağlama potansiyeli taşıdığı ileri sürülebilir.

Yukarıda yapılan tartışma, araştırmanın farklı bir bulgusundan hareketle derinleştirilebilir. Buna göre mevcut araştırmanın bulguları, araştırma örneklemine giren çalışmalar içinde öğretmen liderliğini kuramsal açıdan ele alan ve kavramın temel yapısını çözümlenmeyi amaçlayan çalışmaların oldukça sınırlı olduğunu göstermektedir. Buna karşın öğretmen liderliğine ilişkin uluslararası alan yazın dikkatli bir biçimde incelendiğinde, öğretmen liderliğini kuramsal olarak ele alarak inceleyen bir dizi çalışmanın yürütüldüğü görülmektedir. Bu çalışmalarda öğretmen liderliği ile okul gelişimi (Harris ve Muijs, 2003b; Harris ve Muijs 2005; Murphy, 2005), mesleki bir öğrenme topluluğu olarak okul olgusu (Harris, 2003) ve örgüt yapısı ve kültürü arasındaki ilişkilerin (Frost ve Harris, 2003) kuramsal olarak ele alınıp incelendiği ve yapılacak ardıl

çalışmalar için bir takım önerilerin sunulduğu görülmektedir. Başka bir anlatımla, bu kuramsal çalışmalarla öğretmen liderliğine yönelik yapılan ampirik çalışmalar için gerekli teorik zemin oluşturulmuş ve bu kuramsal çalışmalar yapılan ampirik çalışmalar için önemli bir referans noktasını teşkil etmiştir. Buna karşın, öğretmen liderliğine ilişkin ulusal alan yazında kavrama yönelik bu tür bir teorik zemin oluşturma kaygısı güdülmemiş, kavram teorik olarak ele alınıp farklı boyutlarıyla etraflıca tartışmaya açılmadan ampirik bulgular üretilmeye başlanmıştır. Bu noktadan hareketle ulusal alan yazında öğretmen liderliğinin teorik olarak ele alındığı ve Türk eğitim sistemi bağlamında özellikle okul gelişimi ile ilişkilendirildiği kapsamlı çalışmalara ihtiyaç duyulduğu ifade edilebilir.

Araştırmanın diğer önemli bulguları; öğretmen liderliğinin oldukça sınırlı sayıda doktora tezine konu edilmiş olması, özellikle Doğu Karadeniz ve Kuzey Doğu Anadolu gibi bölgelerden örneklem alınmaması ya da çok sınırlı düzeyde alınması, öğretmen liderliğine ilişkin yapılan çalışmaların büyük bir kısmının ilköğretim kurumu düzeyinde gerçekleştirilmiş olması ve yapılan çalışmaların büyük bir kısmının tek yazarlı olmasıdır. Öğretmen liderliği gibi okulda yapılan öğretiminin niteliğini artırma potansiyeli güçlü olan bir kavramın (Katzenmeyer ve Moller, 2009) sınırlı sayıda doktora tezine konu edilmiş olması olumsuz bir durum olarak değerlendirilebilir. Zira doğası gereği kapsamı yüksek lisans tezlerine göre çok daha geniş olan doktora tezlerinde öğretmen liderliğinin ampirik olarak çalışılması, zaten sınırlı bulgunun üretildiği alana önemli bir katkı sağlayabilir. Yine bazı bölgelerden hemen hemen hiç örneklem alınmamasına, yapılan çalışmaların çoğunluğunun tek yazarlı olmasına ve öğretmen liderliğinin şimdiki kadar sınırlı sayıda doktora tezine konu edilmiş olmasına ilişkin araştırma bulguları, öğretmen liderliğinin henüz son yıllarda ampirik araştırmalara konu edilmeye başlanmasıyla açıklanabilir. Bu bağlamda özellikle 2012-2016 yılları arasında öğretmen liderliğine yönelik yapılan ampirik çalışmaların ivme kazanmasıyla birlikte önümüzdeki yıllarda öğretmen liderliğinin daha fazla doktora tezine konu edilmesi ve yapılan ampirik araştırmaların sayısındaki olası artışa paralel olarak Türkiye'nin farklı bölgelerinden seçilen örneklem üzerinde çalışmalar yapılması beklenebilir. Öte yandan, öğretmen liderliğine ilişkin yapılan çalışmaların büyük bir kısmının ilköğretim kurumu düzeyinde gerçekleştirilmiş olması araştırmacı tercihleriyle ilişkili olabilir. Bu noktada araştırmacılar ilköğretim kurumu düzeyindeki okullarda daha kolay veri toplayabileceklerini ve daha fazla öğretmene ulaşabileceklerini düşünmüş olabilirler. Bu durum alan yazının, özellikle okul öncesi ve ortaöğretim kurumunda öğretmen liderliğine yönelik yapılacak araştırmalardan elde edilecek bulgulara ihtiyacı olduğunu göstermektedir. Zira okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim kurumlarının genel amaçları birbirinden farklılaşmaktadır ve bu durum kademeler itibarıyla farklı öğretmen liderliği rollerinin ortaya çıkmasına ya da öğretmen liderlerden beklenen rol ve sorumlulukların farklılaşmasına neden olabilir.

Bu çalışmada, Türkiye'de 2000-2016 yılları arasında öğretmen liderliği konusunda yapılan ampirik çalışmaların kapsamlı ve bütüncül bir şekilde analiz edilmesi suretiyle öğretmen liderliği alanındaki eğilimin belirlenmesi ve sayede konuya ilişkin yapılacak ardıl çalışmalar için sağlıklı bir yörünge sağlanması hedeflenmiştir. Bu araştırmanın bulguları, bundan sonra öğretmen liderliğine ilişkin çalışma yapacak araştırmacılara alan yazındaki boşluğu görme ve çalışmalarını buna göre planlama olanağı sağlayabilir. Bu bağlamda araştırma sonuçlarına dayalı olarak öğretmen liderliğine yönelik yapılacak ardıl araştırmalarda örneklem bölgelerinin çeşitlendirilmesi, okul tür ve kademelerinde çeşitliliğe gidilmesi, veri toplama araçlarında çeşitliliğin sağlanması, analiz yöntemi olarak üst düzey analizlerin tercih edilmesi, araştırmanın birçok aşamasında çeşitlemeye gidilmesi, öğretmen liderliğinin örgütsel davranışın farklı boyutlarıyla olduğu kadar okul gelişimi ve öğrenci başarısı gibi farklı değişkenlerle ilişkisinin incelenmesi ve öğretmen liderliğine yönelik kuramsal çalışmalara ağırlık verilmesi önerilebilir. Bununla birlikte öğretmen liderliğine yönelik nitel ve karma yöntemde araştırmaların gerçekleştirilmesi ve ölçek geliştirme çalışmalarının yapılması alan yazına katkı sağlayabilir.

Kaynakça

- Akaydın, Ş. ve Çeçen, M. A. (2015). Okuma becerisiyle ilgili makaleler üzerine bir içerik analizi. *Eğitim ve Bilim*, 40(178), 183-198.
- Aslan, M. (2011). *Öğretmen liderliği davranışları ve sınıf iklimi: Öğretmen ve öğrenci görüşleri bağlamında bir araştırma* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- Atman, R. B. (2010). *Öğretmenlerin liderlik niteliğinin sınıf yönetme becerilerine etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Balcı, A. ve Apaydın, Ç. (2009). Türkiye’de eğitim yönetimi araştırmalarının durumu: Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi dergisi örneği. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 15(59), 325-343.
- Barth, R. (2001). Teacher Leader. *Phi Delta Kappan*, 82(6), 443-449.
- Beycioğlu, K. ve Aslan, B. (2010). Öğretmen liderliği ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *İlköğretim Online*, 9(2), 764-775.
- Beycioğlu, K. ve Aslan, B. (2012). Öğretmen ve yöneticilerin öğretmen liderliğine ilişkin görüşleri: Bir karma yöntem çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 18(2), 191-223.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (Geliştirilmiş 11. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Can, N. (2007). Öğretmen liderliği becerileri ve bu becerilerin gerçekleştirilme düzeyi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(1), 263-288.
- Conley, D. T. (1993). *Roadmap to restructuring: Policies, practices and the emerging visions of schooling*. Oregon: ERIC.
- Çiltaş, A., Güler, G. ve Sözbilir, M. (2012). Türkiye’de matematik eğitimi araştırmaları: Bir içerik analizi çalışması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(1), 565-580.
- Danielson, C. (2006). *Teacher leadership that strengthens professional practice*. Alexandria VA: ASCD.
- Demir, K. (2014). Öğretmen liderliği kültürü ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *İlköğretim Online*, 13(2), 334-344.
- Frost, D., & Harris, A. (2003). Teacher leadership: Towards a research agenda. *Cambridge Journal of Education*, 33(3), 479-498.
- Gökmen, Ö. F., Uysal, M., Yaşar, H., Kirksekiz, A., Güvendi, G. M. ve Horzum, M. B. (2017). Türkiye’de 2005-2014 yılları arasında yayınlanan uzaktan eğitim tezlerindeki yönetsel eğilimler: Bir içerik analizi. *Eğitim ve Bilim*, 42(189), 1-25.
- Harris, A. (2002). Improving schools through teacher leadership. *Education Journal*, 59, 22-23.
- Harris, A. (2003). Teacher leadership as distributed leadership: heresy, fantasy or possibility? *School Leadership & Management*, 23(3), 313-324.
- Harris, A. (2005). Teacher leadership: More than just a feel-good factor? *Leadership and Policy in Schools*, 4(3), 201-219.
- Harris, A., & Lambert, L. (2003). *Building leadership capacity for school improvement*. Philadelphia: Open University.
- Harris, A., & Muijs, B. (2003b). Teacher leadership and school improvement. *Education Review*, 16(2), 39-42.
- Harris, A., & Muijs, D. (2003a). *Teacher leadership: Principles and practice*. London, UK: National College for School Leadership.
- Harris, A., & Muijs, D. (2005). *Improving schools through teacher leadership*. Philadelphia: Open University.
- Hook, D. P. (2006). *The impact of teacher leadership on school effectiveness in selected exemplary secondary schools* (Doctoral dissertation). Retrieved from ProQuest Dissertations and Thesis database. (UMI No. 3219160)
- Katzenmeyer, M., & Moller, G. (2009). *Awakening the sleeping giant: Helping teachers develop as leaders*. California: Corwin.
- Kılınc, A. Ç. (2014). Examining the relationship between teacher leadership and school climate. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(5), 1729-1742.

- Kılınc, A. Ç. ve Receptoğlu, E. (2013). Ortaöğretim okulu öğretmenlerinin öğretmen liderliğine ilişkin algı ve beklentileri. *Kalem Eğitim ve İnsan Bilimleri Dergisi*, 3(2), 175-215.
- Kıranlı, S. (2013). Teachers' and school administrators' perceptions and expectations on teacher leadership. *International Journal of Instruction*, 6(1), 179-194.
- Kölküçü, D. (2011). *İlköğretim okulu öğretmenlerinin öğretmen liderliğini gösteren davranışlarının gereklilik ve sergilenme derecesine ilişkin görüşleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Başkent Üniversitesi, Ankara.
- Lambert, L. (2003). *Leadership capacity for lasting school improvement*. Virginia: ASCD
- Leithwood, K. (2003). Teacher leadership: Its nature, development, and impact on schools and students. In M. Brundrett, N. Burton & R. Smith (Eds.), *Leadership in education* (pp. 103-117). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Leithwood, K., & Jantzi, D. (2000). Principal and teacher leadership effects: A replication. *School Leadership & Management*, 20(4), 415-434.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook* (2nd ed.). USA: SAGE.
- Muijs, D., & Harris, A. (2006). Teacher led school improvement: Teacher leadership in the UK. *Teaching and Teacher Education*, 22(8), 961-972.
- Muijs, D., & Harris, A. (2007). Teacher leadership in (in)action. Three case studies of contrasting schools. *Educational Management Administration & Leadership* 35(1), 111-134.
- Murphy, J. (2005). *Connecting teacher leadership and school improvement*. California: Corwin.
- Özçetin, S. (2013). *Öğretmen liderliğinin okulun liderlik kapasitesinin gelişimine etkisi: Bir durum çalışması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Öztürk, N. (2015). *Eğitim örgütlerinde örgüt kültürü ve öğretmen liderliği: Lider-üye etkileşiminin aracılık rolü* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Savaş, G. (2016). *Okul müdürlerinin destekleyici davranışları ile öğretmen liderliği arasındaki ilişki ve bazı değişkenlere göre incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Selçuk, Z., Palancı, M., Kandemir, M. ve DüNDAR, H. (2014). Eğitim ve Bilim Dergisinde yayınlanan araştırmaların eğilimleri: İçerik analizi. *Eğitim ve Bilim*, 39(173), 430-453.
- Sert, G., Kurtoğlu, M., Akıncı, A., ve Seferoğlu, S. S. (2012, Şubat). Öğretmenlerin teknoloji kullanma durumlarını inceleyen araştırmalara bir bakış: Bir içerik analizi çalışması. *Akademik Bilişim*, 1-3 Şubat 2012, Uşak Üniversitesi, Uşak.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, A. E. (2001). *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon.
- Uğurlu, C. T. ve Yiğit, Y. (2014). Öğretmenlerin öğretmen liderliği algılarının örgütsel vatandaşlık davranışlarına etkisi. *Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38, 36-56.
- Wasley, P. A. (1991). *Teachers who lead: The rhetoric of reform and the realities of practice*. NY: Teachers College.
- Yılmaz, K., Oğuz, A. ve Altınkurt, Y. (2017). Öğretmenlerin liderlik davranışları ile öğrenen özerkliğini destekleme davranışları arasındaki ilişki. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* (doi numarası almış makale). doi: 10.16986/HUJE.2016016394
- Yiğit, Y., Doğan, S. ve Uğurlu, C. T. (2013). Öğretmenlerin öğretmen liderliği davranışlarına ilişkin görüşleri. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 2(2), 93-105.
- York-Barr, J., & Duke, K. (2004). What do we know about teacher leadership? Findings from two decades of scholarship. *Review of Educational Research*, 74(3), 255-316.